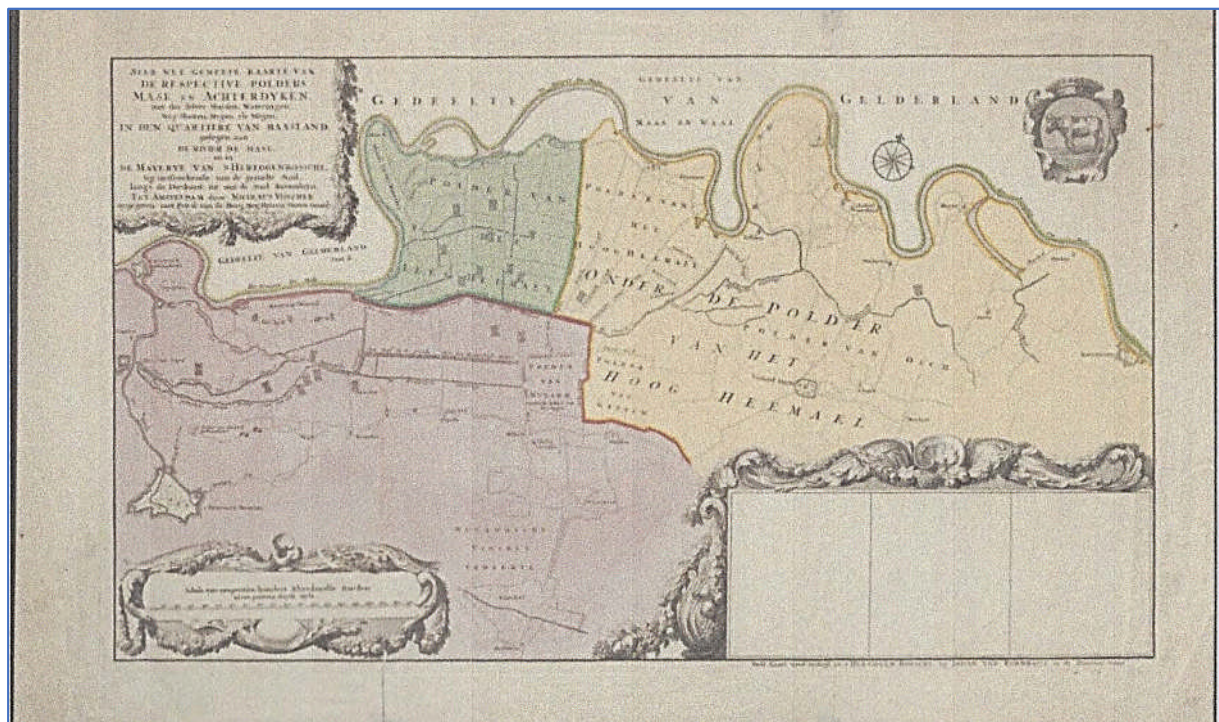

De tienden van de polder van den Eyghen te Rosmalen

door

N.L. van Dinther

© 2019

Inleiding:¹

De oudst bekende vermelding van de polder van den Eyghen dateert van 21 augustus 1309 wanneer Jan II, hertog van Brabant voor de polder van den Eyghen een statuut geeft, waarin de grenzen van de polder worden aangegeven, het bestuur van de zeven heemraden wordt ingesteld, alsmede de bevoegdheden van het bestuur en de verplichtingen van de ingelanden worden geregeld.²

De naam Rosmalen duikt op 22 augustus 1300 voor het eerst op in een oorkonde van Jan II, hertog van Brabant in een verkoop van gemene gronden aan de poorters van 's-Hertogenbosch.³

Aan een oorkonde van 20 juli 1348 uit het archief van het Groot-Ziekengasthuis te 's-Hertogenbosch hangt een zegel van de polder van den Eyghen met als rondschrift: +S. uten Eyghenen+, het zegel is afgetekend door Martien Veebens.⁴

Kaart polder van den Eyghen⁵

Op het wapen zijn o.a. twee figuren te onderscheiden n.l.: het vierblad en het rad. Het vierblad is van ouds het wapen van het geslacht Van Dinther en het rad van het geslacht Van Heusden.

Opmerkelijk is de oudst bekende beleningen (1312-1350) met de tienden zijn: Agnes van Wolfswinkel echtgenote van Dirck van Dinther en na haar haar zoon Cole van Dinther, tevens werd vermeld dat het leen kwam aan de Heer van Heusden.(zie hierna bij de beleningen)

Door het huwelijk van Dirck van Dinther met Catharina dochter van Walraven van Benthem en Agnus Dircksdr. Van Heeswijk is hij verwant met de Van Heusdens.⁶

De hertog van Brabant beschikte over de "tienden" van de polder van den Eyghen en gaf dit in leen uit zoals blijkt uit de diverse leenboeken.

¹ Kaart voorblad Ingekleurde kaart van polders in het Kwartier van Maasland met waterstaatkundige gegevens en eendekooien. Linksboven titelcartouche, rechtsboven kompasroos, daarnaast het wapen van het kwartier Maasland (**afgeleid van het wapen van Oss.**), na ca. 1715. www.archievenb.nl.

² Dr. H.P.H. Camps, oorkondenboek van Noord-Brabant (ONBN) tot 1312, I, de Meierij van 's-Hertogenbosch (met de heerlijkheid Gemert), Tweede stuk (1294-1312), 's-Gravenhage, verkrijgbaar bij Martinus Nijhoff, 1979, nr. 784.

³ ONBN, I.2 nr. 596.

⁴ Martien Veebens, 700 jaar Polder van der(n) Eigen in: Rosmalla van de heemkundekring Rosmalen, jaargang 19-Nummer 3, september 2009, blz. 35. Oorkonde: Oud-archief Groot-Ziekengasthuis te 's-Hertogenbosch. Inventarislijst van de zegelkast 1968, inventarisnr.103.

⁵ Detail kaart Joh. Camp 1795-1799

⁶ Zie verder hierna.

De beleningen:⁷

De eerst bekende belening luidt:

(voor 1312?): Agnes de Wolfvincte. Il hovas terre et 1 molendinum apud Wolfvincte, et quamdam deciman apus Roesmale, Johannes Lucas, promisit fidelitatem.

Agnes van Wolfswinkel beleent met 2 hoeven land en 1 molen te Wolfswinkel (=gelegen te Sint-Oedenrode) en een tiende te Rosmalen. Leenhulde door Jan gezegd Lucas.⁸

Agnes van Wolfswinkel is de 2^e echtgenote van Dirck van Dinther en heeft bij hem een zoon Nicolaus (Cole) van Dinther.⁹

Bij de belening is zij nog niet gehuwd daar Johannes gezegd Lucas optreedt voor haar bij de belening. Jan gez. Lucas zou kunnen zijn Jan Lucasz. van Erpe. Lucas zoon Jan Lucasz. van Erpe wordt beleend met de Coeveringse molen naar Brabantsrecht als opvolger van Jacob (m.z. Jan?) zoon w Arnold Heym. In het Casselboek staat Lucas zn. Jan Luce van Erpe vermeld als leenopvolger van Jan Arnoldsz. Heym. Arnold Heym verkreeg op 3 december 1299 het recht een molen te bouwen tussen St. Oedenrode en Schijndel, waar hem dat het best gelegen komt, en daarbij de vrije wind.¹⁰

ca. 1340-1350:

Cole Dyedericsoene van Dinter, d'oude goed in Wolfswinkel met allen sienen toebehoren in lande en beemden, eene molen, ende de tiende te Roesmael, alsoe verre alst leen es door hem , verstarf van Agnesen van Wolfswinkel zijnre moeder, te roedschen rechte.¹¹

Uit deze inschrijving blijkt dat Agnes overleden zal zijn vóór 1340, de belening van Cole van Dinther staat echter niet in het zgn. Casselboek.

Wel staan in het Casselboek de volgende beleningen:

Johannes de Halen receptor Brabantie, de quibusdam bonis sitis in (niet leesbaar maar aangevuld in voetnoot met) Eighen, prop Buschum Ducis, que fuerent domini de (niet leesbaar maar aangevuld in voetnoot met) Hosden, Johannes de Watermale, postea scriptus, tenet.

Johannes van Halen, ontvanger van Brabant een zeker goed gelegen in (den Eighen) gelegen nabij 's-Hertogenbosch, die kwam van heer van (Hosden, Heusden), Johannes van Watermael houdt daarna.¹²

Jan Mirabello gezegd van Halen was ontvanger van Brabant in 1312, 1323 tot 1327 en 1329 tot 1332. Hij overleed op 7 oktober 1334. Hij had een natuurlijke zoon Simon van Halen, vermoord op 9 mei 1346.¹³

De heer van Heusden genoemd in de belening is mogelijk Jan V van Heusden overleden 2 februari 1330. Bekend is dat o.a. Dirck van Dinther (overleden 1331) tussen 4 juli 1325 en 24 juni 1330 genoemd wordt als borg in schuldbrieven van Jan V aan de lombarden van 's-Hertogenbosch.¹⁴ Of deze schulden verband houden met dit leen dat Jan van Halen van de heer van Heusden verkreeg is niet duidelijk. Merkwaardig blijft dat juist in die periode de overdracht van het leen van de tienden van de polder van den Eyghen te Rosmalen plaats vind terwijl uit latere leenboeken blijkt dat na Agnes van Wolfswinkel haar zoon Cole van Dinther (overleden ca. 1351) dit leen hield.

Jhan Watermale de thiende ghelegghen in Deyghen bi den tsharthoge bosche ghelyc datst de Her van Heusdenus vormaels hilt ende heer Symoen van Halen namaels.

⁷ Allen de oudste beleningen zijn hier opgenomen, de rest van de beleningen zijn terug te vinden in de betreffende leenboeken.

⁸ Casselboek (1312-1352), fol. I-2, L. Galesloot Livre des feudataires de Jean III, Brussel, 1865, blz. 6, Latijnsboek, fol.3. Zie over de leenboeken: Informatieblad BHIC, De Oudste Leenregisters van Brabant (1312-1432).

⁹ N.L. van Dinther, Van Dinther Brabantse Geslachten, middeleeuwen 1100-1500, 2006 blz. 58-60.

¹⁰ Galesloot, 1865, blz. 195 en 198, Casselboek I fol. 22, OBNB I.2 regestnr. 584.

¹¹ ARAB, Leenhof van Brabant inv. nr. 2, leenboek Stootboek aangelegd tussen 1340-1350/1374, fol. 52, BHIC schaduwarechieff inv. nr. 2. Zie ook: ARA Brussel, Leenhof van Brabant inv. nr. 4 zgn. Spechtboek 1374-1440, schaduwarechieff BHIC nr. 4 a en fol. 182

¹² Casselboek fol. I-20vo, Galesloot blz. 154.

¹³ Familie van Mirabello uit Asti op www.nicovandinther.nl, tab. Dossiers.

¹⁴ Genealogie heren van Heusden op www.nicovandinther.nl, tab Dossiers.

Jan van Watermale was gehuwd met Liesbeth dochter van Symon van Mirabello verwant van Simon van Halen.¹⁵

Henric Jhanz van Watermale, de vorseide tiende ghelyc dat se Jhan sine vader hilt ende hift ghecocht hadde teghen heren Symoens van Halen, 22 Januaris annis 1351.Furen.¹⁶

Henricus filius Johannnis de Watermale, deciam sitam in Deyghen prope Buscum Ducis, secundum quod Johannes pater suus predictus, eam tenebat et eam emebat erga dominum Symonem de Halen , xxx11 die januarii anno M CCC LI, Fure. (kasteel Tervueren, mogelijk door de hertog zelf)¹⁷

Henric Jhan Watermaels sone de thyende gheleghen in Deyghen bi den Bossche. (bijgeschreven later handschrift, daer van heeft Margareten Heymdochter ..hare douarie.¹⁸

Henric zoen Jans van Watermale (doorgestrept) hout een thiende gelegen in Deyghen bi Rosmalen Heze Sente Helperix ende aldus steet in doude boke (=Casselboek) ende was Here Symoens van Halen/ Godsclac (van Dinther) hout maer de hellicht van dese thienden selve, dandere helicht was in vii portien gedeelt en vande vier portien so heeft hi vier mannen die heer Geerlic van Ghemert van hem houde. Dandere drie portien hout/heeft Henric zoen Jans van Watermale boven geschreven van mijnre joufrou den Hertoghinne.

Joufr Hadewich dochter Henric van Watermale boven geschrevene heeft bi doode hare voors vader ontfaen die voors drie portien van den voorschrevene. XIII Decembre anno XXIII (13 december 1424). Ende opte voors dochter int voors jaer heeft die voors. Hadewig die voors drie portien overgegeven (verder onleesbaar.)¹⁹

Het leen is gesplitst in twee maal de halve tienden. De ene helft:

A. Voor 4 gedeelten:

Godescalc van Dwynter bij cope.van Henriczoen Jans Van Watermale, de thiende gelegen in D'eygen bi Rosmalen Heze Sente Helperix ende alsulc steet in d'oude boke ende was heer Symons van Halen. Godscalc ende hout maer de helicht van deze thienden
daarna:

Willem van Dinter Goschalx zoen was.²⁰

daarna

Jan Willems van Dinter²¹

Joufrou Margriet van Dinter sine (Willem) dochter op 14 juni 1460.

Margriet na doode van haar broer Jan.²²

daarna:

Lysbeth haar dochter (gehuwd) met Joost Petersz. van Amerongen.

daarna:

Door koop van voorgaande 15 januari 1525 Herman van Deventer Geritsz.

B. Voor drie gedeelten:

Willem de Lodder hout drie zevende deylt der thienden als boven gesch ende deze af mansschap die voorz. Willem. VII dage december XIIIJ XIX (7-12-1419) jaer.

daarna:

Pauwels de Lodder bij doode Willems sijne vader anno XIIIJ XLII (1442)daar.

daarna:

Willem Lodder bij doode wijlen Pauwels Lodder sijn vader anno XIIIILI (1451) ²³

¹⁵ Zie noot 10.

¹⁶ Casselboek fol. II-10. Zie ook Latijnsboek fol. 46 4n 61vo.

¹⁷ Galesloot, blz. 112.

¹⁸ ARA Brussel, leenhof van Brabant inv. nr. 2-3, BHIC coll. Schaduwarechieven inv. nrs. 12 en 274,zgn. Stootboek fol. 49.

¹⁹ Spechtboek fol. 182.Edaboek (1432) fol. 322vo.

²⁰ Idem.

²¹ Denombrementen van de Brabantsche Leenen onder 's-Hertogenbosch van de jaere 1440, Leenhof Brabant nr. 9 fol. 8vo.

²² Galesloot blz. 171, Spechtboek fol. 182, Edaboek fol. 322vo-323.zie website Beyers inv. nr. 20781 ARAB rekenkamer.

²³ Edaboek fol. 323.

Het leen is gesplitst in twee maal de halve tienden. De andere helft:

A. Jan van Ghemert Jan Eliassoen zoen²⁴ hout die halve thiende tot Roesmale en dese thynde plach te horen ten goude te Wolfsvynkel ende plach te sine Agnes van Wolfsvinkel ende na haer Coels van Dinter haere zoens ende Agnese steet daer op in de oude boke ende opt dalinge goet van Wolfsvinkel dat nu gedeelt is in IIIJ portien onder Jan Eliaes kinderen.

daarna:

Jan van Ghemert sijn soene.

daarna:

Geerlic van Ghemert Janssoen.

daarna:

Margriet Heym Artsdr. weduwe wilen Hubrechts van Ghemert bi cope tegen Gheerlike.

daarna:

Mechtelt van Ghemert bij dode Margrieten hoere moeder onderstaens anno XIII XVVII (1417).

daarna:

Hubrecht Monick bij dode Mechtelt van Ghemert sinne moeder onderschr. anno XIII LIII (1453).

B Belie dochter Jan Eliaeszoens zuster Jans van Ghemert ende wijf Lonij van Langvelt hout oec J heelfte van der thiende van Roesmalen. Belie behielt hier hare tocht.

(N.B.: In 1392 wordt zij genoemd als weduwe van Leunis van Langvelt)

daarna:

Emond van Ghemert Janszoen van Ghemert (geëmancipeerd in 1383)

daarna:

Jan van Ghemert Emontsbrueder (geëmancipeerd in 1384).

(Hij was gehuwd met Mechtelt van Werthuesen)²⁵

²⁴ Jan Elias Pannicada gehuwd met (ca. 1325) Beel van Gemert, hun kinderen gingen zich van Gemert noemen.

²⁵ Spechtboek fol. 182, ARAB, Rekenkamer inv. 543 fol. 127, Edaboek fol 322vo. (Ad Otten: Een Bossche familie van Gemert van 1300-1450 in Gemerts Heem 1974 nr. 55 blz. 12-19)